O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

(2024-yil 17-18-may)

(2-qism)

JIZZAX-2024

“Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2024-yil 17-18-may. 461-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O‘ralov A.I.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., t.f.f.d.(PhD), dotsent Abdumalikov A.A., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), dots. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dotsent Alibayev S.X., p.f.f.d. (PhD) Halimov O‘.H., p.f.f.d.(PhD), dotsent Karshiyev A.A., f.f.f.d.(PhD), dotsent Sindorov L.K., t.f.f.d. (PhD), dotsent Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD), dotsent Mustafaqulov M.A., f.f.f.d. (PhD) Alibekov D.A.., f-m.f.f.d. (PhD) Sharipov X.F., ps.f.f.d.(PhD) Norbekova B.Sh., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Qayumov O.A., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

TA’LIM BOSHQARUVIDA RAHBARLARDA LIDERLIK XUSUSIYATLARINING SHAKLLANISHI

PhD. dots. Pardayev Obid
Jizzax politexnika instituti

Annotatsiya: Ta’limni boshqarishdagi liderlik ta’lim muassasalari kelajagini shakllantirish va jamiyat taraqqiyotida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada ta’lim boshqaruvi yetakchilarida liderlik fazilatlarini shakllantirish, liderlikning ko‘p qirrali tabiati va uning rivojlanishidagi dinamik jarayonlar o‘rganiladi. Zamonaviy tadqiqotlar va nazariy asoslarga tayanib, biz ta'lim muassasalarida samarali liderlikni rivojlantirishga yordam beradigan shaxsiy xususiyatlar, tajriba va kontekstual omillarning o'zaro ta'sirini ko'rib chiqamiz. Ushbu tadqiqotdan olingan ma'lumotlar etakchilikni rivojlantirish dasturlari va ta'limni boshqarish sohasidagi amaliyotlar uchun qimmatli natijalarni taklif qiladi.

Kalit so‘zlar: liderlik fazilatlari, Ta'limni boshqarish, Etakchilikni rivojlantirish, Transformatsion etakchilik, Vaziyatli liderlik, Ijtimoiy ta'lim nazariyasi.

Ta'limni boshqarish bo'yicha etakchilik butun dunyo bo'ylab ta'lim muassasalari muvaffaqiyati va samaradorligini hal qiluvchi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ta'lim rahbarlari zimmasiga tashkiliy madaniyatni shakllantirish, o'qituvchilarning rivojlanishini rag'batlantirish, manfaatdor tomonlarni jalb qilish va pirovardida o'quvchilarning ta'lim natijalarini oshirish kabi ko'plab mas'uliyat yuklangan. Ta'lim landshaftining murakkabligi va dinamik tabiati o'ziga xos ko'rinishdagi fikrlash, strategik ziyraklik va shaxslararo munosabatlarga ega bo'lgan rahbarlarni talab qiladi.

Ta'lim boshqaruvi rahbarlarida etakchilik fazilatlarini shakllantirish katta qiziqish va muhim mavzudir. Samarali etakchilik nafaqat tug'ma iste'dod mahsulidir, balki individual xususiyatlar, tajribalar va atrof-muhit omillarining murakkab o'zaro ta'sirida shakllanadi. Liderlik fazilatlari qanday shakllantirilishi va tarbiyalanishini tushunish XXI asr ta’lim landshafti muammolarini hal qila oladigan ta’lim yetakchilarining yangi avlodini tarbiyalash uchun zarurdir.

Ushbu maqola zamonaviy tadqiqotlar va nazariy istiqbollarga asoslanib, ta'limni boshqarishda etakchilikni rivojlantirishning ko'p qirrali xususiyatini o'rganishga intiladi. Etakchilik fazilatlarini shakllantirishga yordam beradigan turli omillarni o'rganib chiqib, biz ta'lim muassasalarida etakchilikni rivojlantirish dasturlari, amaliyotlari va siyosati haqida ma'lumot berishi mumkin bo'lgan tushunchalarni taqdim etishni maqsad qilganmiz. Etakchilikni shakllantirish jarayonlarini chuqurroq anglash orqali biz ta’lim yetakchilariga dunyoqarash, halollik va samaradorlik bilan liderlik qilish imkoniyatini berishimiz mumkin, bu esa pirovardida ularning tashkilotlari va hamjamiyatlarida ijobiy o‘zgarishlarga olib keladi.

Nazariy asoslar:

Ta’lim boshqaruvi yetakchilarida liderlik fazilatlarini shakllantirishni tushunish liderlikning murakkabligi va ko‘p qirraliligini hisobga oladigan nazariy asosni talab qiladi. Bir nechta mashhur nazariyalar ta'lim sharoitida etakchilik fazilatlarini rivojlantirish va tarbiyalash jarayonlari haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

Jeyms MakGregor Berns tomonidan asos solingan va Bernard Bass tomonidan ishlab chiqilgan transformatsion etakchilik nazariyasi samarali rahbarlar izdoshlarni yuqori samaradorlik va majburiyatlarga erishish uchun ilhomlantiradi va rag'batlantiradi, deb ta'kidlaydi. Ushbu nazariyaning markazida to'rtta asosiy komponent mavjud: ideallashtirilgan ta'sir, ilhomlantiruvchi motivatsiya, intellektual rag'batlantirish va individual e'tibor. Ta'limni boshqarishda transformatsion rahbarlar ko'pincha kelajakka nisbatan jozibali qarashlarni ifodalaydi, manfaatdor tomonlar o'rtasida jamoaviy maqsad tuyg'usini rivojlantiradi, intellektual o'sishni va innovatsiyalarni rag'batlantiradi va o'qituvchilar va talabalarning shaxsiy ehtiyojlariga chinakam g'amxo'rlik ko'rsatadi. Transformatsion etakchilik amaliyotlarida ishtirok etish orqali ta'lim rahbarlari umumiy qarashlarni rivojlantirishlari, boshqalarga mukammallikka erishish uchun imkoniyat berishlari va o'z tashkilotlarida doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantirishlari mumkin.

Pol Xersi va Ken Blanchard tomonidan ishlab chiqilgan vaziyatli etakchilik nazariyasi etakchilik uslublarini izdoshlarning o'ziga xos ehtiyojlari va tayyorlik darajasiga moslashtirish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu nazariyaga ko'ra, samarali rahbarlar o'z izdoshlarining malakasi va majburiyatlarini baholaydilar va shunga mos ravishda etakchilik yondashuvlarini o'zgartiradilar. Ta'limni boshqarishda vaziyatli liderlar o'zlarining etakchilik uslubini o'qituvchi tajribasi, o'qitish maqsadlari va tashkiliy dinamika kabi omillarga qarab o'zgartirishi mumkin. Moslashuvchan va sezgir etakchilik pozitsiyasini qo'llash orqali ta'lim rahbarlari o'z professor-o'qituvchilari va xodimlarining imkoniyatlarini samarali qo'llab-quvvatlashlari va rivojlantirishlari mumkin, natijada tashkilot faoliyati va talabalar natijalarini oshiradilar.

Albert Bandura tomonidan taklif etilgan ijtimoiy ta'lim nazariyasi yangi xulq-atvor va ko'nikmalarni egallashda kuzatish, taqlid qilish va ijtimoiy modellashtirishning rolini ta'kidlaydi. Ushbu nazariyaga ko'ra, odamlar boshqalarning xatti-harakatlarini va bu xatti-harakatlarning oqibatlarini kuzatish orqali o'rganadilar. Ta'limni boshqarishda intiluvchan rahbarlar o'z tashkilotlaridagi namunalar, murabbiylar va namunali rahbarlardan ilhom olishlari mumkin. Samarali etakchilik amaliyotlarini kuzatish va murabbiylar va tengdoshlarning fikr-mulohazalarini olish orqali ta'lim rahbarlari o'zlarining etakchilik qobiliyatlari va xatti-harakatlarini yaxshilashlari mumkin, shu bilan o'zgarishlarni boshqarish va tashkilot muvaffaqiyatini rag'batlantirishda samaradorligini oshiradilar.

Xususiyatlar nazariyasi samarali rahbarlarni izdoshlardan ajratib turadigan shaxsiy xususiyatlar va xususiyatlarni aniqlashga qaratilgan. Etakchilikning dastlabki xususiyatlariga asoslangan yondashuvlar aql, xarizma va qat'iyatlilik kabi tug'ma fazilatlarni ta'kidlagan bo'lsa-da, zamonaviy xususiyatlar nazariyalari yanada kengroq xususiyatlar, jumladan, hissiy aql, moslashuvchanlik va chidamlilik muhimligini tan oladi. Ta'limni boshqarishda empatiya, halollik va dunyoqarash kabi xususiyatlarni namoyon etadigan rahbarlar ko'pincha ishonchni ilhomlantirishi, kuchli munosabatlar

o'rnatishi va murakkab muammolarni samarali hal qilishlari mumkin. O'z-o'zini anglash, mulohaza yuritish va doimiy rivojlanish orqali etakchilik fazilatlarini rivojlantirish orqali ta'lim rahbarlari o'zlarining haqiqiylik va ta'sirchanlik bilan etakchilik qobiliyatini oshirishlari mumkin.

Transformatsion etakchilik nazariyasi, vaziyatli etakchilik nazariyasi, ijtimoiy o'rganish nazariyasi va xususiyatlar nazariyasi kabi nazariy asoslar ta'limni boshqarish rahbarlarida etakchilik fazilatlarini shakllantirish jarayonlari haqida qimmatli tushunchalarni beradi. Ushbu nazariyalarga tayangan holda, ta'lim muassasalari etakchilarni ilhomlantirish, rag'batlantirish va o'z tashkilotlarini mukammallikka yo'naltirish imkonini beradigan etakchilikni rivojlantirish dasturlari va amaliyotlarini ishlab chiqishi mumkin. Oldinga siljish, uzluksiz izlanish va nazariy tamoyillarni qo'llash ta'lim yetakchiligi sohasini rivojlantirish va talabalar, o'qituvchilar va jamoalar uchun ijobiy natijalarga erishish uchun muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Bass, B. M. (1985). Leadership and performance beyond expectations. Free Press.
2. Bandura, A. (1977). Social learning theory. Prentice-Hall.
3. Burns, J. M. (1978). Leadership. Harper & Row.
4. Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1988). Management of organizational behavior: Utilizing human resources. Prentice-Hall.
5. Northouse, P. G. (2018). Leadership: Theory and practice. Sage Publications.
6. Yukl, G. (2013). Leadership in organizations. Pearson.

TALABALARNI KREATIV FIKRLASH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Xolmatova Saidaxon Voxobjonovna
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ijodiy fikrlash hayotning turli jabhalarida, jumladan, akademik, professional urinishlar va shaxsiy o'sishda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan asosiy mahoratdir. Ta'lim sharoitida talabalarda ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish ularni tez o'zgaruvchan va murakkab dunyoda rivojlanishga tayyorlash uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari, jumladan, nazariy asoslar, amaliy strategiyalar va ta’lim uchun potentsial ta’sirlar o‘rganiladi. Fanlararo nuqtai nazardan kelib chiqqan holda, u ta'limda ijodkorlikning ahamiyatini muhokama qiladi, ijodiy fikrlashni tushunish uchun turli asoslarni o'rganadi va sinfda ijodkorlikni rivojlantirish uchun dalillarga asoslangan yondashuvlarni taqdim etadi. Maqola, shuningdek, talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini oshirishdagi muammolar va imkoniyatlarni ko'rib chiqadi va izlanish, tajriba va o'ziga xoslikni